

ALMANYA'DA TÜRK OKULLARI TARTIŞMASI

İBRAHİM ALBOĞA

SETA | PERSPEKTİF

OCAK 2020 · SAYI 262

- Almanya'nın yurt dışındaki okullarının arka planı nedir?
  - Türkiye'deki Alman okullarının konumu nedir?
- Almanya'da açılması planlanan Türk okullarına yönelik Alman kamuoyundaki tepkiler nelerdir?

GİRİŞ

Almanya'da yurt dışı eğitim müesseseleri konusu Alman Dışişleri Bakanlığı uhdesinde "yurt dışı kültür ve eğitim politikaları" (*auswartige kultur- und bildungspolitik*) kapsamında uzun yıllara dayanan köklü bir eğitim ağına dayanmaktadır. Almanya'nın "yumuşak gücü"nü (*soft power*) merkezi olarak görülen yurt dışı eğitim ve kültür faaliyetleri devlet ve sivil toplum kuruluşu olan derneklerin iş birliğiyle geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Tüm bu aktörlerin ortak vizyonu doğrultusunda maddi kaynaklar elde etmelerinin sonucunda Alman devletinin kamu ve kültürel diplomasi politikalarına ciddi katkıda buldukları birçok akademik çalışmada ele alınmıştır.¹

Alman Dışişleri Bakanlığının "Alman dış politikasının üçüncü direği"² olarak tanımladığı yurt dışı kültür ve eğitim politikalarının kurumsal anlamda

1. Wilfried Grolig ve Rainer Eugen Schlageter, "Auswartige Kultur- und Bildungspolitik und Public Diplomacy", *Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*, ed. Thomas Jäger, Alexander Höse ve Kai Oppermann, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2007), s. 547-566.

2. "Auswartige Kultur- und Bildungspolitik: Basis für Starke Internationale Beziehungen", Auswartiges Amt, 16 Ocak 2020. www.auswaertiges-amt.de/de/aus-senpolitik/themen/kulturdialog/akbp/212802, (Erişim tarihi: 20 Ocak 2020).

temelini oluşturan Alman okullarının dünya genelindeki dağılımına ve tarihsel gelişimine bakıldığında Almanya'nın bu alanda geçmişe dayanan bir gelenek ve tecrübeye sahip olduğu gözlenmektedir. Ancak uluslararası ilişkilerin temel mantığını oluşturan müteakabiliyet prensibi konusunda Almanya Türkiye'ye yönelik aynı yaklaşımı benimsememektedir. Almanya'nın 19. yüzyılın ortasından itibaren İstanbul'daki Özel Alman Lisesi'ni işletmesi veya günümüzde Alman devleti himayesinde Türkiye'de beş okulun işletilmesi buna örnek teşkil etmektedir. Aynı şekilde Yunanistan, Japonya veya İran gibi ülkelerin yanı sıra en az yirmi ülkenin de Almanya'da okulunun bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Buna rağmen yakın bir zamanda gündeme gelen fakat Alman kamuoyu tarafından "Almanya'da Türk okulları" fikrine gösterilen tepkinin rasyonel bir zeminde gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Geçtiğimiz haftalarda Türkiye'nin Almanya'nın üç önemli şehrinde okul açmayı hedeflediği bilgisinin kamuoyuna yansımından sonra özellikle Alman medyasında konunun alışagelmış reflekslerle siyasallaştırıldığı ve bağlamından koparıldığı saptanmıştır. Bununla birlikte 2018'de İzmir'deki

İBRAHİM ALBOĞA

Frankfurt Goethe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Etnoloji Bölümü'nde lisans yapmıştır. Aynı üniversitede siyaset felsefesi alanında yüksek lisansını tamamlamış ve ERASMUS kapsamında bir sömestr İsviçre'de Bern Üniversitesi'nde uluslararası iklim politikaları ve iklim değişikliğiyle mücadele stratejileri alanında çalışmalar yapmıştır. Uzmanlık alanları Alman kimliği ekseninde dış politika, Almanya'nın kalkınma ve güvenlik politikaları, Avrupa Birliği'nin mülteci ve güvenlik politikalarıdır. İbrahim Alboğa SETA Berlin'de araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

Alman okulunun Türk makamlarınca geçici süreliğine kapatılması yeniden öne çıkarılarak olumsuz bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu perspektifte ilk olarak Almanya'nın yurt dışındaki kültür ve eğitim politikaları ve okul konsepti Alman resmi kaynaklardan da yararlanılarak ele alınmaktadır. İkinci olarak Almanya'nın Türkiye'deki mevcut okullarının mevzuatı, hukuki statüsü ve işlevselliği kısaca incelenmektedir. Bu bağlamda son günlerde tekrar gündeme gelen Almanya'da Türk okulları tartışmasına ışık tutan İzmir'deki Alman okulu sorunsalına da değinilmektedir. Sonrasında Türkiye'nin genel olarak Almanya'daki kültür faaliyetlerine ve özelde ise Türk okulu açma hedefine değinilmektedir. Bunun yanı sıra Alman kamuoyunun konuya yönelik gösterdiği tepkiler ele alınmaktadır. Son olarak da Türkiye'nin Almanya'da açacağı okullarla ilgili bir değerlendirmeye yer verilmektedir.

YURT DIŞINDAKİ ALMAN OKULLARI

Alman Dışişleri Bakanlığı yurt dışı kültür ve eğitim politikalarının amacını “coğrafi, siyasi ve sosyal sınırları aşarak kültür ve eğitim alanlarına nüfuz ederek karşılıklı hoşgörü oluşturmayı hedeflemek” şeklinde tanımlamaktadır. Yine bakanlık karşılıklı hoşgörü ve iletişim amaçlarına ulaşmak adına Alman federal hükümetinin kültür ve eğitim politikalarının “stratejik çerçevesi”ni oluşturduğunu ve bunu partner kurumlar yardımıyla uyguladığını vurgulamaktadır. Partner kuruluş³ (aracı kültür kuruluşu) olarak Goethe Enstitüsü, Alman Akademik Değişim Servisi (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD), Alexander von Humboldt Vakfı, Yurt Dışı İlişkiler Enstitüsü (Institut für Auslandsbeziehungen, ifa), Yurt Dışı Okul Merkezi (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen, ZfA), siyasi parti vakıfları vs. sayılmaktadır.⁴

Bu bağlamda ZfA yurt dışındaki Alman okullarının yarı sivil çatı örgütü işlevini görmektedir. Alman yurt dışı eğitim politikasının merkezi kurumunu oluş-

turan ve yurt dışındaki sivil dernekler (hür taşıyıcılar, *tragervereine*) bünyesindeki Alman okullarının idari, pedagojik ve maddi koordinasyonunu sağlayan ZfA ayrıca yurt dışına gönderilen öğretmenlerin seçimi ve yerleştirmesini de sağlamaktadır.⁵ ZfA koordinasyonunda yetmiş iki ülkede yüz kırk Alman yurt dışı okulu bulunmaktadır. Toplamda 2 bin Alman öğretmenin görev aldığı bu okullarda 82 bin öğrencinin eğitim gördüğü ve bu öğrencilerden 60 bininin Alman olmadığı ifade edilmektedir. Alman okullarının yönetimi ve denetiminin yanı sıra ZfA'nın dünya çapında bini aşkın okulda Alman dilinin okullarda yabancı dil olarak verilmesine de katkı sağladığı vurgulanmaktadır.⁶

Almanya'nın yapısal olarak da kültür ve eğitim politikalarına verdiği önemi Dışişleri Bakanlığının teşkilat yapısında görmek mümkündür. Bakanlıkta siyasi müsteşarlık konumunda olan “devlet bakanlığı” makamından biri “uluslararası kültür politikaları” alanını kapsamaktadır. Buna ilaveten müsteşarlığa bağlı olarak yedi (ana) genel müdürlükten bir tanesi “kültür ve iletişim” alanını kapsamaktadır. Genel müdürlüğe bağlı olarak bir “yurt dışı kültür ve eğitim politikaları” sorumlusu bulunurken bu alanda uzmanlaşmış daire ve birimler çalışmaktadır.⁷ Yurt dışı okulları ise bu denklemde “kültür ve eğitim politikaları” kapsamında merkezi bir konuma sahiptir.⁸

Alman devletinin dünya çapında bulunan ve hür taşıyıcılar vasıtasıyla işlettiği okullar Türkiye'de de faldır. Uzun yıllara dayanan Türk-Alman dostluğunun bir sembolü olarak değerlendirilen bu okullar Almanya'nın Türkiye'deki varlığı için önemli bir simgedir. Alman Dışişleri Bakanı Heiko Maas'ın Türk mevki-

5. “Über Uns. Die Zentralstelle für das Auslandsschulwesen (ZfA)”, Bundesverwaltungsamt Zentralstelle für das Auslandsschulwesen, www.auslandsschulwesen.de/Webs/ZfA/DE/Die-ZfA/ueber-uns/ueber-uns_node.html, (Erişim tarihi: 21 Ocak 2020).

6. “Deutsche Auslandsschulen – Orte der Begegnung und des Interkulturellen Dialogs”, Auswärtiges Amt, 14 Ağustos 2019, www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialo/04-schulen, (Erişim tarihi: 21 Ocak 2020).

7. “Organisationsplan des Auswärtigen Amtes”, Auswärtiges Amt, www.auswaertiges-amt.de/blob/215270/fc09824e77e7c4d8a5888c0447a64650/organisationsplan-data.pdf, (Erişim tarihi: 21 Ocak 2020).

8. “Deutsche Auslandsschulen – Orte der Begegnung und des Interkulturellen Dialogs”.

3. “Türkiye'deki Alman Kültür Kuruluşları”, Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikler, <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/kultur/-/1797666>, (Erişim tarihi: 21 Ocak 2020).

4. “Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik: Basis für Starke Internationale Beziehungen”.

daşı Mevlüt Çavuşoğlu ile birlikte 2018'de 150. yıl dönümü münasebetiyle İstanbul'daki Özel Alman Lisesi'ni ziyaret etmesi Alman okullarının tarihini ve önemini öne çıkarmıştır.⁹

TÜRKİYE'DEKİ ALMAN OKULLARI

Almanya'nın Türkiye'ye yönelik kültür ve eğitim faaliyetleri geniş bir yelpazede yer alırken "Almanya'nın Dış Temsilcilikleri" isimli Alman Büyükelçiliğinin Türkçe internet sitesinde şu ifadeler yer almaktadır:

Türkiye ile Almanya'yı özellikle yoğun ve sıkı kültür ilişkileri birbirine bağlamaktadır. İkili kültür ilişkilerinin temelini Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında 8 Mayıs 1957 tarihinde imzalanan Kültür Anlaşması oluşturuyor.¹⁰

Türkiye ile Almanya arasındaki kültürel ilişkilerin başlangıcı 1930'lar ve 1940'larda Alman bilim adamlarının Nasyonal Sosyalizm (Nazi) rejiminden kaçıp Türkiye'ye sığınması olarak kabul edilebilir. Türkiye'de kültürel alanda önem arz eden kuruluşlar arasında Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan Goethe Enstitüleri, İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Orient Enstitüsü, Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Alexander von Humboldt Vakfı (AvH) ve Alman okulları yer almaktadır.¹¹ Türkiye'deki Alman okulları Türkiye ile Almanya arasında 8 Mayıs 1957'de gerçekleşen kültür anlaşmasıyla beraber resmîyet kazanmıştır.¹²

Türkiye'deki Alman okulları arasında en öne çıkan okul köklü bir tarihe sahip olan Özel İstanbul Lisesi'dir (Deutsche Schule İstanbul). 1868'de kurulan lise bugün hem Türk lise diplomasını hem de Alman olgunluk sınavı olarak adlandırılan "Abitur" lise belgesini vermektedir. İstanbul Erkek Lisesi Almanca Bölümü hem Türkiye Cumhuriyeti'nin bir devlet okulu hem de Alman

yurt dışı okulu olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda burada iki lise diplomalı bir eğitim verilirken Türk öğrencilerine de Almanca dersi sunulmaktadır.¹³

İstanbul'daki Alman liselerinin yanı sıra doğrudan Almanya'nın Ankara Büyükelçiliğine bağlı olarak faaliyet gösteren "Ernst Reuter Schule" (Almanya Ankara Büyükelçiliği Özel Okulu), Almanya Ankara Büyükelçiliği Özel Okulu İstanbul İlkokul Şubesi, İzmir Alman Okulu (Almanya Ankara Büyükelçiliği Özel Okulu İzmir Şubesi) çalışmalarına devam etmektedir. Bu okullara ilaveten özel okul statüsünde kurulan İELEV bünyesinde ilkokul, ortaokul ve lise barındırmaktadır.¹⁴

İzmir Alman Okulunun Geçici Süreliğine Kapatılması

İzmir'in Urla ilçesinde faaliyet gösteren İzmir Alman okulu 2018'in ortalarında yasal dayanağın eksik olması sebebiyle İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından geçici süreliğine kapatılmıştır.¹⁵ Belgelerin eksik olduğu gerekçesiyle geçici olarak kapatılan okul hakkında öncelikle Alman Büyükelçiliği ve Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı daha sonra da Alman ve Türk dışişleri bakanlıkları arasında çeşitli görüşmeler yapılarak bir anlaşmaya varılmıştır. Buna göre okulun Ağustos 2018'de yeni öğretim yılına gecikme olmaksızın açılacağı duyurulmuştur.¹⁶ İzmir Alman Okulunun geçici olarak neden kapatıldığı yönünde kamuoyuna pek fazla detay yansımada da il eğitim müdürlüğünün okulun yasal dayanağını incelediği ve Alman vatandaşlarının yanı sıra Türk vatandaşlarının okula kayıt yaptırıp yaptıramayacağı konularının yasal temelinin araştırıldığı bildirilmiştir.

Türkiye'deki Alman okullarında Türkiye milli eğitim müfredatına uyulup uyulmaması Türk vatandaşlarının lise mezuniyetindeki denkliğiyle ilgili sorunla

9. Michael Martens, "Aussenministertreffen. Hoffen auf die Zukunft", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 6 Eylül 2018.

10. "Almanya ile Türkiye Arasındaki Kültürel İlişkiler", Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikleri, <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/kultur/-/1797644>, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2020).

11. "Türkiye'deki Alman Kültür Kuruluşları".

12. "Alman Yurtdışı Okulları ve Türkiye'deki Almanca Eğitim Veren Okullar", Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikleri, <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/kultur/-/1797674>, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2020).

13. "Geschichte der Schule", İstanbul Erkek Lisesi, www.istanbullisesi.net/wp/geschichte-der-schule, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2020).

14. "Değerlerimiz", İELEEV, www.ielev.k12.tr/tr/lise/hakkinda/degerlerimiz, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2020).

15. "İzmir Alman Okulu Türk Yetkililerce Kapatıldı", Deutsche Welle Türkçe, 1 Temmuz 2018.

16. "Kapatılan İzmir Alman Okulu Yeniden Açılıyor", Deutsche Welle Türkçe, 19 Temmuz 2018.

ra da neden olabilmektedir. Bu nedenle İzmir Alman Okulunun Türk topraklarında Almanya'nın Thüringen eyaletinin müfredatını uygulaması¹⁷ ayrıca incelenmesi gereken bir konu olarak öne çıkmıştır. Müfredat ile ilgili soru işaretleri Türkiye'nin Almanya'da okul açma düşüncesiyle birlikte tekrar gündeme gelecektir. Bu hususta Türk makamlarının esasen hukuki açıdan hareket ettikleri, öğrencilerin eğitim haklarını gözeterek davrandıkları ve yeni okul dönemine yetişecek şekilde okulun yeniden açıldığı gözlenmiştir. Buna rağmen Alman medyasında okulun Türk kurumlarınca hukuk dışı adımlarla ve haksız olarak kapatıldığı lanse edilmiş, bu yönde algı içerikli haberlere yer verilmiştir.¹⁸ Ancak burada altı çizilmesi gereken husus Alman okulunun geçici olarak kapatılması konusunun Türkiye'nin Almanya'da Türk okullarının temelini atacak karşılıklı anlaşmanın çıkış noktası olarak görülmesidir. Nitekim hukuki eksiklikler doğal olarak yeni anlaşmaları beraberinde getirmiş fakat bu adımlar Alman kamuoyunda Türkiye'nin bu konuyu adeta bir baskı aracı olarak kullandığı yönünde ele alınmıştır. Bu sebeple İzmir'deki Alman okulu hadisesi Türkiye'nin başlattığı okul projesinin Almanya'daki kamuoyuna yansımaları açısından önemli bir yere sahiptir.

İstanbul Erkek Lisesi

Almanca Bölümünde “Noel Yasağı”

Alman medyasında yer alan ve Alman Basın Ajansına (Deutsche Presse Agentur, DPA) dayandırılan başka bir haberde 2016'da İstanbul Erkek Lisesi yönetiminin Noel yortusunun derslerde gündem edilmesini Alman öğretmenlere bir yazı göndererek yasakladığı bildirilmiştir.¹⁹ Elektronik posta yoluyla gelen talimatın okul yönetimi mi yoksa Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı tarafından mı geldiği konusunda kesin bir kanaat olamamakla birlikte Alman medyası konuyu bağlamından kopararak Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilişkilendirmiş-

tir. Ayrıca İstanbul'da “seküler” liselerin gittikçe “İslamcı muhafazakar” bir çizgiye çekilmeye çalışıldığı yönünde yorumlar yapılmıştır.²⁰ Bu son derece provokatif ve yanlış yayınlardan birkaç gün sonra Alman Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Martin Schafer “okul yönetimlerinin yaptığı istişareler sonucunda Noel ile ilgili herhangi bir kısıtlamanın olmayacağı” açıklamasında bulunmuştur.²¹ Konuyla ilgili Alman medyasında yapılan yanlış haberlere AK Parti çevreleri de tepki göstererek Alman medyasının “doğru olmayan yarı bilgiler” ile gündem oluşturduğunu belirtmiştir.

Türkiye'nin Alman okullarına yönelik uzun yıllardır gösterdiği yapıcı yaklaşıma rağmen Alman medyasının en ufak anlaşmazlıkları dahi bağlamından koparıp kısıtlayıcı bir politika tarzı olarak kamuoyuna yansıtması Türkiye'ye karşı sürdürülen sistematik ön yargının ve sürdürülen asimetrik bakış açısının da bir tezahürü olarak yorumlanabilmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin Almanya'da başlattığı kültür ve eğitim girişimlerinin Alman kamuoyunda sert ve dışlayıcı tartışmalara sebebiyet vermesi de bu yaklaşımın devamı mahiyetindedir.

TÜRKİYE'NİN ALMANYA'DAKİ KÜLTÜR VE EĞİTİM POLİTİKALARI

Almanya ile köklü tarihi, ekonomik ve insani ilişkilere sahip olan Türkiye'nin dış politikasında bu ülke önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle 3 milyonu aşkın Türkün altmış yıla yakın bir süredir Almanya'da yaşaması ve böylelikle (dördüncü ve beşinci nesil olarak) Almanya'nın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi Türkiye'nin yakından takip ettiği bir husustur. Özellikle Avrupa'daki Türklerin eğitim, kimlik ve kültür konularına yakinen ilgili olan Türkiye konuyla irtibatlı olarak geçtiğimiz yıllarda kurumsal anlamda ciddi adımlar atmıştır. Altı çizilmesi gereken husus Avrupa'daki Türk toplumunun bu kültür ve eğitim faaliyetlerini uzun yıllardır kendi iç dinamikleri ve imkanlarıyla ele alması ve

17. “İzmir Alman Okulu”, Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikleri, <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/vertretungen/generalkonsulat-izmir/deutsche-institutionen-in-izmir/deutsche-schule-izmir/1553100>, (Erişim tarihi: 23 Ocak 2020).

18. “Türkei Macht Deutsche Schule in Izmir Dicht”, *Frankfurter Rundschau*, 1 Temmuz 2018.

19. “İstanbul Lisesi'nde Noel Yasağı”, *Deutsche Welle Türkçe*, 18 Aralık 2016.

20. “Weihnachten ist an einer deutschen Auslandsschule in Istanbul tabu”, *Süddeutsche Zeitung*, 18 Aralık 2016.

21. “Weihnachten an Deutscher Schule Kann Stattfinden”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19 Aralık 2016.

pek çok kültürel faaliyete imza atarak Türk ve Müslüman kimliğini korumayı başarmıştır.

Bu çalışmalara ilaveten hem Türk hem de Alman toplumuna Türk kültürünü tanıtmak adına Yunus Emre Enstitüleri ön plana çıkmaktadır. Almanya'da Berlin ve Köln'de faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüleri Türkçe dil kurslarının yanı sıra Türk edebiyatı, sanatı ve kültürü ile ilgili seminer, çalıştay ve sempozyumlar düzenlemektedir. Örneğin Ebru sanatı, tiyatro, Türk halk ve sanat müziği vb. kültürel faaliyetler ve kurslar hem Türk hem de Alman toplumlarına yönelik düzenlenmektedir. Yine benzer bir hedefle Türkiye'nin yumuşak güç açılımının bir yansıması olarak ve yurt dışındaki Türklerin ihtiyaçlarına cevap üretebilmek adına Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) kurulmuş ve bu kurum geçtiğimiz on yıl içerisinde önemli projelere imza atmıştır.

Zikredilen bu resmi kurum ve enstitülerinin yanı sıra TİKA, Maarif Vakfı, büyükelçilikler ve konsoloslukların eğitim ve kültür müşavirlikleri/ataşelikleri de bu kültür ve eğitim alanında çalışmalara katkıda bulunmuşlardır. Ancak Avrupa'da ve özelde de Almanya'da Türk okulları konusu tüm gayretlere rağmen Avrupa ülkelerinin olumsuz tutumuyla da bağlantılı olarak tam anlamıyla henüz hayata geçirilememiş ve bir ihtiyaç olarak günümüze kadar gelmiştir.

ALMANYA'DA TÜRK OKULLARI TARTIŞMALARI

Almanya'da Türk okulları tartışmaları geçtiğimiz haftalarda yeniden gündemde öne çıkmış olsa da Türkiye'nin başlattığı yeni bir girişim olarak görülmemelidir. 2008 ve 2010'da dönemin başbakanı Erdoğan tarafından gündeme getirilmiş ve yine Erdoğan'ın 2010'da bir gazeteye verdiği mülakatta "Türkiye'de Alman liseleri var, neden Almanya'da Türk liseleri olmasın ki?"²² ifadeleri Almanya'da tartışmalara yol açmıştır. O dönem uyum tartışmalarının bugüne kıyasla daha yoğun şekilde ele alındığı dikkate alındı-

22. "Deutschland: Debatte um Türkische Schulen", Bundeszentrale für politische Bildung, 1 Nisan 2010, www.bpb.de/gesellschaft/migration/newsletter/57035/deutschland-debatte-um-tuerkische-schulen, (Erişim tarihi: 23 Ocak 2020).

ğında Şansölye Merkel'in dahi konuya sıcak bakmadığı ifade edilmiştir. Alman muhalefet partileri de Türk okullarının Türklerin uyum sürecini sekteye uğratacağı varsayımı üzerine öneriye karşı çıkmıştır. Bu minvalde dikkat çeken husus ise örneğin 2010'da Alman siyasetçilerinin konuya daha mesafeli yaklaşım medya temsilcilerinin ise konuyu daha ılımlı şekilde ele almasıdır.²³ Bugün –on yıl sonra– aynı öneriye yönelik yaklaşımın tersine döndüğüne yani Alman hükümetinin konuya sıcak bakmasına ancak medyanın Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden konuyu asılsız şekilde tartışmasına şahit olunmaktadır.

Geçtiğimiz haftalarda Alman Dışişleri Bakanlığına dayandırılan bir habere göre Türk ve Alman hükümetlerinin birlikte Almanya'da Türk okulları için bir anlaşma üzerinde çalıştığı ifade edilmiştir. Bu anlaşmanın Türkiye'deki Alman okullarında olduğu gibi Almanya'daki Türk okullarının da hukuki çerçevesini/zeminini hazırladığı belirtilirken okulların Türklerin yoğun yaşadığı Berlin, Köln ve Frankfurt şehirlerinde açılmasının düşünüldüğü ileri sürülmüştür.²⁴ Ayrıca bu görüşmelerin geçtiğimiz senenin yazından bu yana sürdüğü ve hukuki çalışmaların devam ettiği bildirilmektedir. Söz konusu hukuki müzakerenin sebebi ise 2018'de İzmir'deki Alman okulunun yasal dayanağı olmaksızın geçici olarak kapatılması olarak Alman tarafınca ileri sürülmektedir.²⁵ İşaret edilmesi gereken bir diğer husus İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2018'de aldığı bu geçici kararın Alman kamuoyunda Türkiye'nin Almanya'ya karşı Türk okulları konusunda elini güçlendirmek adına verilmiş siyasi bir karar olarak yorumlanmasıdır.²⁶

Almanya'da Türk okulları ile yeniden başlayan tartışmalar kamuoyunda ekseriyetle olumsuz bir çerçevede ele alınmıştır. Yine de hükümet çevreleri ve bazı medya temsilcilerince konuya rasyonel yaklaşanlar da

23. "Integration. Türkische Gymnasien? Aber ja!", Zeit Online, 31 Mart 2010.

24. "Drei Standorte im Gespräch. Bericht: Türkei will Schulen in Deutschland Gründen", T-Online, 11 Ocak 2020.

25. Sebastian Engelbrecht, "Verhandlungen Laufen. Türkei will Schulen in Deutschland Gründen", Deutschlandfunk, 10 Ocak 2020.

26. "B.Z.-Umfrage. Türkische Schulen in Berlin? Das Sagen die Hauptstadter", Berliner Zeitung, 11 Ocak 2020.

olmuştur. Özellikle Alman devletinin Türkiye'deki Alman okullarının varlığının geleceğini de gözeterek daha ılımlı pozisyon aldığı gözlenmiştir. Örneğin Dışişleri Bakanı Maas konuyla ilgili “okulların Alman yasalarına uygun şekilde açılması durumunda anlaşmanın olabileceğini” vurgulamıştır. Alman hükümetinin Uyum Sorumlusu Annette Widmann-Mauz ise “Okul müfredatının bizim değer ve kanunlarımızla uyumlu olması gerekmektedir” açıklamasında bulunmuştur.²⁷ Bu minvalde Türk okullarının hangi müfredat ve yasal zemin kapsamında işleyeceği de tartışılmıştır.

Okul tartışmalarında açıkça Türkiye aleyhinde pozisyonlara da yer verilmesi sistematik ön yargı olarak tanımlanabilecek iken özünde Türkiye karşıtlığını dahi andıran bazı yorumlara da şahit olunmuştur. “Hukuksuz Devlet Okul Açacak” başlığıyla Alman Dışişleri Bakanlığının Türkiye ile ilgili otuz dört sayfalık bir raporuna da atıfta bulunulan bir yorumda, Almanya'nın Türk okullarını ciddi şekilde denetlemesi gerektiğini ve böylelikle “Erdoğanizm”e karşı demokratik bir merkezin dahi oluşabileceği yönünde ifadeler yer verilmiştir.²⁸ Yine konuyla ilgili yayımlanan başka bir haberde Türkiye ve hükümetinin demokrasi performansı son derece sert bir şekilde eleştirilirken buna rağmen Almanya'nın demokratik ve açık toplum prensibi doğrultusunda okulların açılmasını engellememesi gerektiği ileri sürülmüştür.²⁹ Bir başka yorumda ise Almanya'nın Türk okullarına izin vermesi gerektiği vurgulanırken Almanya'nın Türkiye'de bulunan okullarına atıfta bulunulmuş ve mütekabiliyet prensibine vurgu yapılmıştır. Ayrıca oluşması planlanan “yedek okul konsepti”nin de Alman makamlarınca denetlemeye müsait bir konsept olduğuna vurgu yapılmıştır.³⁰ Konu bazı medya çevrelerinde “uyum” konusuna da engel teşkil edeceği üzerinden sorunsallaştırılmıştır.

Almanya'da anayasal olarak eğitim konusunun eyaletlerin görev ve yetki alanında olması Türkiye'nin Alman federal hükümetinin yanı sıra bahsi geçen eyaletlerle de anlaşmasını ön görmekte ve gerekli kılmaktadır. Yapılan ön anlaşma metninin ise son olarak eyaletlere gönderildiği ve onaya sunulduğu bildirilmiştir. Ayrıca yine ön anlaşmada Türkiye'nin devlet olarak okul işletmesinin hukuken mümkün olmadığı ve bu sebeple “hür taşıyıcı” (*tragerverein*) konseptiyle sivil derneklerin okulu yönetmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Yedek okul (*ersatzschule*) konseptiyle hazırlanan okul modellerinde derneğin eğitim metotlarını ve öğretmenleri seçebildiği vurgulansa da müfredatın devlet okullarında olduğu gibi eyalet eğitim sistemine adapte olması gerektiği ifade edilmektedir.³¹ Almanya'daki Türk okullarında –Türkiye'deki Alman okullarında olduğu gibi– bazı dersler Türkçe bazı dersler de Almanca olmak üzere iki dilli eğitim verilmesi düşünülmektedir.³² Mezun öğrencilerin diplomalarının hem Almanya hem de Türkiye'de geçerli olması öngörülmektedir.

Ancak Almanya'da, Türkiye'de (hukuki olarak denetleme mekanizması ve müfredatın belirleneceği şeffaf bir okul sisteminin mevcut olmasına rağmen) okul müfredatını bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın belirleyeceği yönünde kasıtlı bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.³³ Bu bağlamda medyadaki yanlı tartışmalarda özellikle öne çıkan husus Erdoğan'ın veya AK Parti ideolojisinin öğrencilere “endoktrine” edilebileceği “endişesi”dir.³⁴

Türkiye ile Almanya arasında yapılan okul anlaşmasının basına yansımalarıyla birlikte tekrar gündeme gelen tartışmaların gölgesinde iki devlet mütekabiliyet çerçevesinde girişimlerde bulunmuştur. İki ülke dışişleri bakanlıkları konuyu çalışmayı sürdürürken Şansölye Merkel'in 24 Ocak 2020'deki İstanbul ziyareti esnasında Türkiye'nin Almanya'da okullar açma dü-

27. Amelie Marie Weber, “Türkische Schulen in Deutschland? Verband Hat Andere Idee”, *Morgenpost*, 11 Ocak 2020.

28. Klaus Geiger, “Türkei Einfluss in Deutschland. Unrechtsstaat Macht Schule”, *Welt*, 10 Ocak 2020.

29. Jacques Schuster, “Türkische Schulen? Warum Nicht!”, *Welt*, 11 Ocak 2020.

30. Paul Munziger, “Deutschland Sollte Türkische Schulen Gestatten”, *Süddeutsche Zeitung*, 10 Ocak 2020.

31. Sabine Kinkartz, “Aufregung um Türkische Schulen in Deutschland”, *Deutsche Welle*, 10 Ocak 2020.

32. Zeliha Eliaçık, “Türk-Alman İlişkilerinde Mütekabiliyet İlkesinin Son Örneği: Türk Okulları”, *Sabah Perspektif*, 25 Ocak 2020.

33. “Türkische Schulen in Deutschland. “Bildungspolitik im Sinne der AKP”, *Deutschlandfunk*, 13 Ocak 2020.

34. Jonas Julino, “Türkische Schulen in Deutschland Geplant. Mit Argusaugen Beobachtet”, *TAZ*, 10 Ocak 2020.

şüncesinin de gündeme geleceği ileri sürülmüş³⁵ ancak konuyla ilgili iki lider tarafından herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Projenin ilerleyen günlerde daha da somutlaşması beklenirken Alman kamuoyundaki tartışma ve ithamların artması da muhtemeldir.

SONUÇ

Türkiye'deki Alman kültür vakıfları, Alman okulları, Türk-Alman Üniversitesi, Alman siyasi parti vakıfları, bilimsel vakıflar ve diplomatik misyonlar göz önünde bulundurulduğu takdirde Almanya'nın Türkiye'de yoğun bir şekilde faaliyet sürdürdüğü tespit edilmektedir. Özellikle de Türkiye'de yaklaşık 25 bin Almanın yaşadığı dikkate alındığında Alman kültür faaliyetlerinin esasen Türkiye'deki yerel halkı hedef aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Genel itibarıyla Türkiye'deki Alman okulları iki taraf için de kazanç olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın ise Almanya'da Türk okulu açma düşüncesine gelen orantısız ve yanlış tepkiler Türk-Alman ilişkilerindeki asimetrik ilişkiyi ve bunun Almanya tarafından sürdürülme gayesini bir kez daha

35. "Merkel 24 Ocak'ta İstanbul'a Gidiyor", Deutsche Welle Türkçe, 17 Ocak 2020.

belirginleştirmektedir. Özellikle de Türk toplumunun Almanya'daki nicel ve niteliksel varlığı göz önünde bulundurulduğunda Alman kamuoyunun tepkilerinin rasyonel bir zeminde ele alınmadığı netleşmektedir.

Almanya'daki Türk toplumu aktörlerinin ise konuyu daha rasyonel bir zeminde ele aldığı vurgulamak gerekmektedir.³⁶ Almanya'daki Türklerin bir ihtiyaç olarak gördükleri Türk okulları hem dil hem de kültürel zenginlik açısından topluma bir katma değer sağlayacağı gibi Türk gençlerini eğitim alanında buldukları kısmen dezavantajlı pozisyondan çıkarmaya katkı sağlayabilecektir. Son olarak Alman medyasında ileri sürülen ve Türk devletinin Almanya'da okul açma niyetini FETÖ ile mücadele kapsamında ele aldığı yönündeki temelsiz iddialar³⁷ ise Almanya'daki Türk toplumunun ihtiyaçlarını ve temennilerini de görmezden gelmektedir. Haliyle bu yanlış ve hatalı varsayım Türk okullarının Alman toplumu ve uyum politikaları açısından da sunacağı olumlu katkıyı görmezden gelmektedir.

36. "Gökay Sofuoğlu - Türkische Gemeinde Warnt vor Aufregung Wegen Türkischer Schulen", Zeit Online, 11 Ocak 2020.

37. Stefanie Schoene, "Auslandsschulen. Worum es der Türkei bei den Deutschen Schulen Wirklich Geht", Süddeutsche Zeitung, 21 Ocak 2020.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi